

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 10-11-2021 r.

Marcin Wiącek

XI.800.5.2020.ASZ

Pan
prof. Piotr Gliński
Minister Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Szanowny Panie Ministrze,

kontynuując dialog dotyczący poszanowania godności i praw człowieka w placówkach edukacji artystycznej podległych Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego, chciałbym zwrócić uwagę Pana Ministra na konieczność **wypracowania i wdrożenia odpowiednich rozwiązań prewencyjnych oraz ochronnych wobec osób doświadczających dyskryminacji i innych form nadużyć także w środowisku szkolnym.**

Na wstępie pragnę zaznaczyć, że jako Rzecznik Praw Obywatelskich z uwagą analizuję wszelkie sygnały dotyczące problemów z funkcjonowaniem placówek systemu oświaty. W szczególności pełniąc funkcję niezależnego organu ds. równego traktowania w rozumieniu art. 18 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania¹ z niepokojem obserwuję sytuację osób narażonych ze względu na swoje cechy na różne formy dyskryminacji, również w sferze edukacji. W tym kontekście stanowczo sprzeciwiam się jakimkolwiek przejawom naruszenia zasady równego traktowania i innym niepożądanym zachowaniom, godzącym w prawa i wolności jednostki określone w Konstytucji RP oraz w innych aktach normatywnych, na straży których stoję (art. 208 Konstytucji RP). Tymczasem informacje, które do mnie dotarły wskazują, że m.in. szkoły baletowe mogą być miejscem występowania niepożądanych zachowań o charakterze przemocowym oraz dyskryminacyjnym ze względu na płeć w wyniku faworyzowania uczących się w nich chłopców.

¹ Dz.U. z 2020 r. poz. 2156, t.j.

W tym miejscu pragnę przypomnieć, że na szkołach, jako miejscu kształtowania charakterów i postaw oraz nadzorujących je organach spoczywa szczególnie obowiązek podejmowania aktywnych działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami zarówno w działalności edukacyjnej, jak i wychowawczej. Wynika on zarówno z aktów rangi ustawowej – m.in. art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz.U. 2020 poz. 910, t.j. ze zm.), jak i wielu wiążących Polskę umów międzynarodowych. Należy przypomnieć, że zgodnie z Konstytucją, ratyfikowane umowy międzynarodowe są jednym ze źródeł powszechnie obowiązującego prawa i stanowią część krajowego porządku prawnego (art. 87 ust. 1 w zw. z art. 91 ust. 1 Konstytucji RP).

Wprost konieczność kształtowania środowiska szkolnego wolnego od wszelkiego ograniczenia i wykluczenia wynika z Konwencji w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty (Dz. U. z 1964 r. Nr 40, poz. 268). Konwencja nakłada na państwa-strony obowiązek wyeliminowania lub zabiegania dyskryminacji w dziedzinie oświaty (art. 3), przez którą rozumie się m.in. stawianie jakiegokolwiek osoby lub grupy osób w sytuacji niedającej się pogodzić z godnością człowieka (art. 1 ust. 1 lit. d). Przewiduje ponadto, że celem oświaty powinien być pełen rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód, dodając, że powinna ona sprzyjać wzajemnemu zrozumieniu i tolerancji (art. 5).

Do podjęcia odpowiednich kroków, w tym w dziedzinie wychowawczej, dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej (art. 19) oraz nieludzkim lub poniżającym traktowaniem (art. 37) zobowiązuje państwo polskie Konwencja o prawach dziecka (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 256, z późn. zm.). Art. 2 tejże wyraża natomiast zobowiązanie do zagwarantowania ochrony przed dyskryminacją ze względu na jakąkolwiek cechę dziecka w zakresie praw przyznanych Konwencją.

Również Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71) może zostać uznana za źródło obowiązku podejmowania aktywnych działań na rzecz równego traktowania – w tym przypadku kobiet i mężczyzn – w sferze edukacji. W tym miejscu wskazać należy na art. 10 konwencji, zgodnie z którym państwa-strony podejmą wszelkie stosowne kroki w celu likwidacji dyskryminacji kobiet, aby zapewnić im równe prawa z mężczyznami w dziedzinie kształcenia, a w szczególności zapewniające na zasadzie równości kobiet i mężczyzn wyeliminowanie wszelkich stereotypowych koncepcji pozycji mężczyzny i kobiety na wszystkich szczeblach nauczania i we wszystkich rodzajach kształcenia. Państwa są również zobowiązane prowadzić, za pomocą wszelkich odpowiednich środków i bez zwłoki politykę likwidującą dyskryminację kobiet i podjąć stosowne kroki ustawodawcze i inne działania, obejmujące tam, gdzie jest to niezbędne, sankcje i zabraniające wszelkiej dyskryminacji kobiet, powstrzymać się od

wszelkich działań i praktyk dyskryminujących kobiety i zapewnić, aby władze i organy publiczne działały zgodnie z tym obowiązkiem oraz podejmować wszelkie stosowne kroki, aby likwidować dyskryminację kobiet przez jakiegokolwiek osoby, organizacje i przedsiębiorstwa (art. 2). Z konwencji wynika także obowiązek podejmowania wszelkich stosownych kroków w celu zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet w celu osiągnięcia likwidacji przesądów i zwyczajów lub innych praktyk, opierających się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci albo na stereotypach roli mężczyzny i kobiety (art. 5).

Przyczynianie się do eliminacji wszystkich form dyskryminacji kobiet oraz wspieranie rzeczywistej równości kobiet i mężczyzn (art. 1), także w sferze edukacji, jest zobowiązaniem ciążącym na władzach RP również na mocy Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dz. U. z 2015 r. poz. 961, dalej jako: „konwencja stambulska”). Prorównościowe zadania w sferze edukacji wnikają między innymi z ciążącego na państwach-stronach konwencji stambulskiej obowiązku podjęcia niezbędnych działań, by promować zmianę społecznych i kulturowych wzorców zachowań kobiet i mężczyzn w celu wykorzenienia uprzedzeń, zwyczajów, tradycji oraz innych praktyk opartych na idei niższości kobiet lub na stereotypowych rolach kobiet mężczyzn. W obowiązek prewencji tego zjawiska wpisuje się także obowiązek podjęcia działań niezbędnych, by zachęcać społeczeństwo, zwłaszcza mężczyzn i chłopców, do aktywnego udziału w zapobieganiu wszystkim formom przemocy objętym zakresem konwencji (art. 12).

Pomimo istniejących zobowiązań sfera edukacji nie jest wolna od negatywnych zjawisk w postaci dyskryminacji i przemocy. Wyniki przeprowadzonego w 2020 r. na zlecenie RPO badania „Równe traktowanie w szkole w szkole podstawowej” ujawniły, że od 10 do 35% uczniów ma poczucie, że doświadcza nierównego traktowania, tzn. że ich zachowanie, wykonanie zadań i pomysły są oceniane przez nauczycieli gorzej niż działania, wysiłki i propozycje ich rówieśników. Także przeanalizowane w ramach badania programy profilaktyczno-wychowawcze nie są pod tym względem satysfakcjonujące. W większości z nich temat problematyka równości pojawia się jedynie w kontekście tolerancji czy szacunku, zaś wymiar równego traktowania i równych praw niezależnie od cech indywidualnych nie jest podkreślany. Uzyskane wyniki ujawniają także, iż w programach profilaktyczno-wychowawczych brakuje treści poświęconych uprzedzeniom i dyskryminacji. W żadnym z 326 analizowanych programów profilaktyczno-wychowawczych nie pojawiły się informacje odwołujące się do możliwości zgłaszania dyskryminacji. Większa obecność treści tego typu, stworzona zwłaszcza z uwzględnieniem konkretnych działań i procedur, może uwrażliwić uczniów i zwiększyć ich świadomość, przyczyniając się do osiągnięcia wskazanego w rozporządzeniu Ministra Edukacji

Narodowej² założenia, że uczeń powinien rozpoznawać „przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu” oraz uzasadniać „potrzebę przeciwstawiania się tym zjawiskom”. Należy przy tym podkreślić, że uczennice i uczniowie powinni mieć świadomość obowiązków względem szkoły i społeczności szkolnej, ale także wiedzę o tym w jakich sytuacjach i do kogo mogą zwrócić się o wsparcie jeśli doświadczą niewłaściwych zachowań, zarówno w relacjach rówieśniczych, jak i wertykalnych, czyli ze strony kadry placówki.

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627, ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o wskazanie, czy dokonał Pan Minister analizy realizacji w podległych szkołach artystycznych różnego typu obowiązku niedyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny, w szczególności w statutach i programach profilaktyczno-wychowawczych. Jeśli powyższe dane znajdują się w dyspozycji Pana Ministra, proszę o wskazanie, jakie działania Pan Minister podjął lub planuje podjąć na ich podstawie. Będę także wdzięczny za wskazanie, czy do Pana Ministra wpływały skargi dotyczące występowania zjawisk niepożądanych w podległych resortowi placówkach szkolnych i jakie czynności zostały podjęte. W przypadku braku tego rodzaju zgłoszeń, uprzejmie proszę o rozważenie skierowania zalecenia podjęcia odpowiednich działań prewencyjno-edukacyjnych, w celu zapewnienia poszanowania godności każdej osoby i zasady niedyskryminacji.

Z poważaniem,

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. 2017 poz. 356 ze zm.